

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Πτυχιακό Πρόγραμμα *Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό*

Πτυχιακή Διατριβή

Η Αθήνα των Κλασικών Χρόνων (από το τέλος των Μηδικών Πολέμων έως
την Ειρήνη του Βασιλέα)
Μια Ιστορική Αναδρομή Μέσα από τις Επιγραφές και Άλλες Πρωτογενείς Πηγές

Άρτεμις Καμπιώτη

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Ευαγγελινή Μάρκου

Απρίλιος 2023

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Πτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό

Πτυχιακή Διατριβή

Η Αθήνα των Κλασικών Χρόνων (από το τέλος των Μηδικών Πολέμων έως
την Ειρήνη του Βασιλέα)
Μια Ιστορική Αναδρομή Μέσα από τις Επιγραφές και Άλλες Πρωτογενείς Πηγές

Άρτεμις Καμπιώτη

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Ευαγγελινή Μάρκου

Η παρούσα πτυχιακή εργασία υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων
για απόκτηση πτυχιακού τίτλου σπουδών
στον Ελληνικό Πολιτισμό
από τη Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών
του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Απρίλιος 2023

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τα κυριότερα ιστορικά γεγονότα της Αθήνας του 5ου π.Χ. και των αρχών του 4ου π.Χ. αιώνα. Αρχικά, προσεγγίζεται η εποχή που έπεται το τέλος των Μηδικών πολέμων, όπου η Αθήνα ανέδειξε τη δύναμή της και απέκτησε σταθερές συμμαχίες με άλλες πόλεις της Ελλάδας. Στη συνέχεια, αναφέρεται η ίδρυση της Αθηναϊκής Συμμαχίας, μιας συμμαχίας από πόλεις της Ελλάδας που είχαν συνασπιστεί για να αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο της Περσικής απειλής. Η Αθήνα, που ανέλαβε την ηγεσία της συμμαχίας, απέκτησε την απαιτούμενη ισχύ και τους πόρους ώστε να αναδειχθεί η κυρίαρχη ναυτική δύναμη στο Αιγαίο.

Η περίοδος της Αθηναϊκής Αυτοκρατορίας χαρακτηρίστηκε τόσο από στρατιωτικές όσο και από πολιτιστικές επιτυχίες. Η Αθήνα αναδείχθηκε σε κέντρο πνευματικής και καλλιτεχνικής δραστηριότητας και οι πολίτες της έχαιραν των ελευθεριών που πρόσφερε η δημοκρατία. Ο Παρθενώνας, ένα από τα πιο διακεκριμένα κτίρια της αρχαίας Ελλάδας, κατασκευάστηκε κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Η ανάπτυξη αυτή της Αθήνας θορύβησε τις πόλεις της Πελοποννήσου, ιδιαίτερα την Σπάρτη και οδήγησε εν τέλει στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, την μείζονα αυτή σύγκρουση των Ελλήνων που διήρκεσε από το 431 έως το 404 π.Χ.

Το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου σηματοδότησε την πτώση της Αθηναϊκής Ηγεμονίας και την άνοδο των Σπαρτιατών. Οι Αθηναίοι υπέστησαν μεγάλη καταστροφή, ο πληθυσμός μειώθηκε και οι πόροι εξαντλήθηκαν. Ωστόσο, η Αθήνα παρέμεινε ένα σημαντικό πολιτιστικό και διανοητικό κέντρο στην Ελλάδα. Η κυριαρχία της Σπάρτης, προκάλεσε τις αντιδράσεις των ελληνικών πόλεων, οδηγώντας τις σε μία ακόμη συμπλοκή, τον Κορινθιακό Πόλεμο (395-387 π.Χ.). Ο σχεδόν δεκαετής αυτός πόλεμος οδήγησε στην παραχώρηση εδάφους στην Περσική Αυτοκρατορία, η οποία ανέλαβε να μεσολαβήσει για την παύση των εχθροπραξιών στον ελληνικό χώρο.

Τα ιστορικά γεγονότα της υπό εξέταση περιόδου αποκαλύπτονται μέσα από τις πρωτογενείς πηγές όπως οι επιγραφές, που αναφέρονται σε ψηφίσματα, δημόσιες ομιλίες και τα νομίσματα που εκδόθηκαν τον 5ο και τον 4ο αιώνα π.Χ. Με τη βοήθεια των δευτερογενών πηγών αποκαλύπτονται οι πολύτιμες ενδείξεις για την κατανόηση των πολιτικών, των στρατιωτικών και των πολιτιστικών εξελίξεων της Κλασικής Αθήνας.

Summary

The present dissertation examines the main historical events of Athens in the 5th and early 4th century BCE. Initially, the period following the end of the Persian Wars is approached, where Athens demonstrated its power and established stable alliances with other cities of Greece. Subsequently, the establishment of the Athenian League is mentioned, a coalition of Greek cities that had joined forces to confront the danger of Persian threat. Athens, which took the leadership of the alliance, gained the necessary power and resources to emerge as the dominant naval force in the Aegean.

The period of the Athenian Empire was characterized by both military and cultural success. Athens emerged as a centre of intellectual and artistic activity, and its citizens enjoyed the freedoms offered by democracy. The Parthenon, one of the most distinguished buildings of ancient Greece, was constructed during this period. This development of Athens stirred up the cities of the Peloponnese, particularly Sparta, and ultimately led to the Peloponnesian War, the major conflict of the Greeks that lasted from 431 to 404 BCE.

The end of the Peloponnesian War marked the fall of Athenian hegemony and the rise of the Spartans. The Athenians suffered great devastation, their population decreased, and their resources were exhausted. However, Athens remained an important cultural and intellectual centre in Greece. Spartan dominance provoked reactions from other Greek cities, leading to another conflict, the Corinthian War (395-387 BC). This almost decade-long war led to the cession of territory to the Persian Empire, which took on the role of mediating the end of hostilities in the Greek world.

The historical events of the period under examination are revealed through primary sources such as inscriptions referring to resolutions, public speeches, and coins issued in the 5th and 4th centuries BC. With the help of secondary sources, valuable clues are revealed for understanding the political, military, and cultural developments of Classical Athens.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κα. Ευαγγελινή Μάρκου για την πολύτιμη υποστήριξή της στην εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας και την αμέριστη υποστήριξή της κατά τη διάρκεια των σπουδών μου στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Ευχαριστώ επίσης τους γονείς και τον σύζυγό μου για την συμπαράσταση στην επιθυμία μου για διαρκή επιμόρφωση.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	vii
Κεφάλαιο 1.....	1
Η Αθήνα στο πρώτο τέταρτο του 5ου π.Χ. αιώνα.....	1
1.2. Η πρώιμη Αθηναϊκή δημοκρατία (αρχές 5ου π.Χ. αιώνα).....	2
1.3. Η πολιτική δραστηριότητα του Θεμιστοκλή και του Κίμωνα (490 – 450 π.Χ.).....	3
1.4. Η Αθήνα του Περικλή (461 – 429 π.Χ.).....	5
Κεφάλαιο 2.....	8
Η Αθηναϊκή Ηγεμονία	8
2.1. Η φιλοδοξία μιας πόλης.....	8
2.2. Η εδραίωση της Αθηναϊκής Αυτοκρατορίας (454 – 431 π.Χ.)	9
Κεφάλαιο 3.....	11
Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος (431 – 404 π.Χ.)	11
3.1. Τα αίτια έναρξης του πολέμου	11
3.2. Τα πρώτα χρόνια του Πελοποννησιακού Πολέμου (431 – 421 π.Χ.).....	12
3.3. Τα χρόνια του Μεσοπολέμου (421 – 415 π.Χ.).....	14
3.4. Η Σικελική Εκστρατεία (415 – 413 π.Χ.) και ο Δεκελεικός Πόλεμος (413 – 404 π.Χ.).....	15
Κεφάλαιο 4.....	19
Ο Κορινθιακός Πόλεμος (395 – 387 π.Χ.).....	19
4.1. Ο πόλεμος στην ξηρά και τη θάλασσα (395 – 387 π.Χ.).....	19
4.2. Η Ανταλκίδειος Ειρήνη (387 π.Χ.)	20
Επίλογος.....	22
Παράρτημα Εικόνων	23
Βιβλιογραφία	26
Πρωτογενείς Πηγές (αρχαία ελληνική γραμματεία)	26
Πρωτογενείς Πηγές (επιγραφές).....	26
Δευτερογενείς Πηγές	27

Εισαγωγή

Με τη λήξη των Περσικών Πολέμων (499–479 π.Χ.), η Αθήνα διακρίθηκε ως η κυρίαρχη δύναμη στο χώρο της Στερεάς Ελλάδας και του Αιγαίου, ιδρύοντας σταδιακά την Αθηναϊκή Αυτοκρατορία. Μέσω της ανάδειξής της ως ηγέτιδας της Δηλιακής Συμμαχίας, μιας σύμπραξης των ελληνικών πόλεων-κρατών που δημιουργήθηκε για την προστασία από την απειλή των Περσών. Η Αθήνα, ωστόσο, χρησιμοποίησε τους πόρους του συμμαχικού ταμείου για δικό της όφελος, ιδρύοντας μια αυτοκρατορία που διήρκεσε για περίπου τριάντα έτη. Επιπλέον, στηριζόταν κυρίως στη ναυτική της δύναμη, που τις επέτρεπε να ελέγχει τις κύριες εμπορικές οδούς και την κινητικότητα στο Αιγαίο Πέλαγος.

Όμως, η άνοδος της Αθήνας και η εκμετάλλευση του κύρους και της οικονομικής της ισχύος προκάλεσε τις αντιδράσεις τόσο των συμμάχων όσο και των εχθρών της. Η κυριότερη πολεμική σύρραξη, απόρροια της αθηναϊκής ιμπεριαλιστικής συμπεριφοράς, ήταν ο Πελοποννησιακός Πόλεμος (431-404 π.Χ.). Ο μακροχρόνιος αυτός πόλεμος μεταξύ των πόλεων της Αθήνας και της Σπάρτης και των συμμάχων τους σημάδεψε το τέλος της αθηναϊκής κυριαρχίας και την έναρξη μιας νέας περιόδου, υπό τον έλεγχο της Σπάρτης.

Παρά την ήττα της, η Αθήνα του 5ου αιώνα π.Χ. ήταν μια πόλη με πολλά επιτεύγματα. Οι άνδρες που επικράτησαν στην πολιτική σκηνή της πόλης φρόντισαν να αναδείξουν συγχρόνως τα συμφέροντα των πολιτών και να αναδείξουν τον πολιτιστικό της πλούτο. Ακόμη, η Αθήνα υπήρξε ένα κέντρο καλλιτεχνικής και αρχιτεκτονικής καινοτομίας, με κυριότερο το ναό του Παρθενώνα να στέκονται ακόμη ως μαρτυρία της μεγαλοπρέπειας της πόλης.

Οι αρχές του 4ου αιώνα π.Χ. βρήκαν την πόλη της Αθήνας σε έναν ακόμη αιματηρό πόλεμο μεταξύ των Ελλήνων, τον Κορινθιακό (395-387 π.Χ.), ο οποίος οδήγησε σε αδιέξοδο της ελληνικές πόλεις-κράτη και τις εξώθησε στην αναζήτηση βοήθειας από την Περσική Αυτοκρατορία για τον τερματισμό των εχθροπραξιών. Η Ανταλκίδειος Ειρήνη (387 π.Χ.) σηματοδότησε το τέλος του πολέμου και οι ελληνικές πόλεις παραχώρησαν αρκετές ελευθερίες τους στον Μεγάλο Βασιλέα, προκειμένου να εξασφαλίσουν την ασφάλεια μεταξύ των ελληνικών πόλεων.

Κεφάλαιο 1

Η Αθήνα στο πρώτο τέταρτο του 5ου π.Χ. αιώνα

1.1 Η λήξη των Μηδικών Πολέμων (499 – 479 π.Χ.)

Το τέλος του Β' Περσικού (ή Μηδικού) πολέμου το καλοκαίρι του 479 π.Χ. κρίθηκε από δύο μεγάλες μάχες, των Πλαταιών και της Μυκάλης. Οι δύο αυτές μάχες σηματοδότησαν το τέλος της περσικής εκστρατείας στον ελλαδικό χώρο, παρά την αριθμητική υπεροχή των Περσών (Mossé 2015: 240-243). Αναγκαία για την αντιμετώπιση της εξωτερικής αυτής απειλής θεωρήθηκε η συμμαχία μεταξύ των ελληνικών πόλεων, η οποία οδήγησε το 478 π.Χ. στην ίδρυση της Α' Αθηναϊκής Συμμαχίας.

Παρά το γεγονός ότι οι Σπαρτιάτες συμμετείχαν στην απώθηση των Περσών, μετά το πέρας του κινδύνου αποσύρθηκαν (το ίδιο έτος) από την ευρύτερη αυτή συμμαχία, και ηγήθηκαν πλέον ανεξάρτητα, των πόλεων της Πελοποννήσου (Mossé 2015: 245). Μολονότι οι λόγοι για τους οποίους αποστασιοποιήθηκε η Σπάρτη από την Α' Αθηναϊκή Συμμαχία δεν είναι σαφείς, προκύπτει από τους σύγχρονους μελετητές ότι οι κυριαρχικές τάσεις της Αθήνας προκάλεσαν τη δυσaréσκεια των Σπαρτιατών (Hornblower 2005: 35-42).

Το καλοκαίρι του 478 π.Χ., οι Αθηναίοι, κατόπιν έκκλησης των συμμαχικών πόλεων, ανέλαβαν την ηγεσία της Α' Αθηναϊκής Συμμαχίας (Hornblower 2005: 42). Χαρακτηριστικό γνώρισμα της εν λόγω συμμαχίας ήταν η καταβολή φόρου από τις πόλεις που δεν συνείσφεραν σε στρατιωτική δύναμη. Το συγκεντρωτικό ταμείο στο οποίο συλλέγονταν οι φόροι τοποθετήθηκε στη Δήλο (εξ ου και η συμμαχία ονομάζεται και Δηλιακή), όπου στεγαζόταν ο ναός του Απόλλωνα. Το ποσό της αρχικής εισφοράς καθορίστηκε στα 460 τάλαντα, ενώ το ποσό καταβολής που αντιστοιχούσε στην κάθε πόλη αποφασίστηκε από τον Αθηναίο Αριστείδη (Mossé 2015: 245, Hornblower 2005: 45).

Το ίδιο έτος, ο Θεμιστοκλής διέταξε την ανέγερση τειχών γύρω από την Αθήνα (Θεμιστόκλειο Τείχος, Πηγή 1: *IG II² 1664*), προκαλώντας τόσο την αντίδραση των Σπαρτιατών όσο και την

αμφισβήτηση των συμμάχων τους σε σχέση με τους πόρους χρηματοδότησης ενός τέτοιου έργου (Mossé 2015: 244). Ο Θεμιστοκλής μετέβη στη Σπάρτη, προκειμένου να κατευνάσει τα πνεύματα, ωστόσο με την επιστροφή του στην Αθήνα γνωστοποίησε τις αληθινές προθέσεις της πόλης, να δρα αυτόνομα και σύμφωνα με το συμφέρον της (Hornblower 2005: 35-36).

Με την πάροδο του χρόνου, η Αθήνα αύξησε τη φορολογική εισφορά, επικαλούμενη τις υπέρογκες ανάγκες του ναυτικού της για την προστασία του Αιγαίου, προκαλώντας τις αντιδράσεις των συμμάχων της. Ακόμη, οι Αθηναίοι αντιλαμβάνονταν το δημοκρατικό τους πολίτευμα ως ανώτερο των ολιγαρχικών καθεστώτων και συνήθως φρόντιζαν να το επιβάλλουν στις συμμαχικές πόλεις. Η τάση αυτή της Αθήνας να καθιερώνει στις πόλεις τα δικά της νομοθετήματα, αλλά και η υποχρεωτική εγκατάσταση στρατιωτικών μονάδων ήταν οι κύριοι παράγοντες που κλόνισαν κατά καιρούς τις σχέσεις με τους συμμάχους.

Με άλλα λόγια, το τέλος του Β' Περσικού Πολέμου το 479 π.Χ. υπήρξε η αφετηρία της Α' Αθηναϊκής Συμμαχίας, σχηματισμένης για την προστασία των ελληνικών πόλεων από εξωτερικές απειλές. Η Σπάρτη αποχώρησε από την πανελλαδική συμμαχία που είχε συσταθεί για την αντιμετώπιση των Περσών, ενώ η Αθήνα έσπευσε στο να δημιουργήσει νέες συνεργασίες που εκτός από το γενικότερο συμφέρον, εξυπηρέτησαν και την ίδια την πόλη.

1.2. Η πρώιμη Αθηναϊκή δημοκρατία (αρχές 5ου π.Χ. αιώνα)

Οι αρχές του 5ου π.Χ. αιώνα βρήκαν την Αθήνα σε μια διαδικασία εδραίωσης και ενίσχυσης του δημοκρατικού πολιτεύματος. Το εν λόγω πολίτευμα εδραιώθηκε περαιτέρω, με νέα θεσμικά όργανα και πρακτικές να αναδύονται για να βοηθήσουν στον έλεγχο και την καθοδήγηση της λειτουργίας του κράτους (Rhodes 1972: 89-102). Οι πολιτικές έριδες των αριστοκρατικών οικογενειών της Αθήνας, μολονότι κατευνάστηκαν κατά τη διάρκεια των Περσικών πολέμων, φαίνεται ότι συνεχίστηκαν με την επιστροφή τους στην πόλη (Mossé 2015: 246).

Όσον αφορά στη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος των αρχών του 5ου π.Χ. αιώνα, οι άρχοντες αναδεικνύονταν μέσω κλήρωσης, μέτρο που αποδίδεται στον Θεμιστοκλή (Mossé 2015: 248). Η επιβολή αυτού του μέτρου είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της εξουσίας των αρχόντων, οδηγώντας σταδιακά στην ανάδειξη του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Όπως αναφέρει ο Αριστοτέλης, οι μεταρρυθμίσεις που θέσπισε στα μέσα του αιώνα ο Εφιάλτης ο Αθηναίος (5ος αι.-461 π.Χ.) ήταν εκείνες που οδήγησαν στη διαμόρφωση της αθηναϊκής δημοκρατίας (Mossé 2015: 250). Στον Εφιάλτη αποδίδεται η κατανομή των αρμοδιοτήτων του Αρείου Πάγου, που είχε ανακηρυχθεί αυθαίρετα ως «φύλακας της πολιτείας», στη θέσπιση της βουλής των Πεντακοσίων, της συνέλευσης του δήμου και των δικαστηρίων της Ηλιαίας (Mossé 2015: 250).

Πιο συγκεκριμένα, ο Εφιάλτης αφαίρεσε από τον Άρειο Πάγο το δικαίωμα της θέσπισης νόμων και το μετέθεσε στη βουλή των Πεντακοσίων, καθιστώντας την τον κύριο πυλώνα του δημοκρατικού πολιτεύματος. Ωστόσο, ο Άρειος Πάγος εξακολούθησε να εκδικάζει τις υποθέσεις ανθρωποκτονίας. Αφαιρέθηκαν, ακόμη, από τον Άρειο Πάγο υποθέσεις που αφορούσαν σε εγκλήματα κατά της πολιτείας και ο προκαταρκτικός έλεγχος των αρχόντων, σύμφωνα με τη διαδικασία της δοκιμασίας (Hornblower 2005: 59-60). Τέλος, οι εννέα άρχοντες έχασαν την αρμοδιότητα εκδίκασης υποθέσεων στον πρώτο βαθμό και αυτή ανατέθηκε στα λαϊκά δικαστήρια (Hornblower 2005: 59-60).

Μέσα από ένα ψήφισμα για τη Φάσηλη (Πηγή 2: ML 31 = Fornara 68), που χρονολογείται περί το 462 π.Χ., προκύπτει ότι οι καθιερωμένες εξουσίες των αρχόντων δεν είχαν αφαιρεθεί ολοκληρωτικά, ωστόσο μειώθηκαν αισθητά (Hornblower 2005: 61-62). Από άλλο ψήφισμα ανακύπτει ότι οι Αθηναίοι επέβαλαν το 453 π.Χ. στις Ερυθρές (Πηγή 3: ML 40 = Fornara 71) τη διαδικασία της κλήρωσης των βουλευτών, ενώ η καταβολή της βουλευτικής αποζημίωσης, η οποία επέτρεπε στους συμμετέχοντες να τελούν αδιάκοπα τα πολιτικά τους καθήκοντα, υπολογίζεται ότι εισήχθη μεταξύ του 508 και του 411 π.Χ. (Hornblower 2005: 61-62).

1.3. Η πολιτική δραστηριότητα του Θεμιστοκλή και του Κίμωνα (490 – 450 π.Χ.)

Δύο από τις σημαντικότερες προσωπικότητες στην πολιτική ζωή της Αθήνας του 5ου π.Χ. αιώνα θεωρούνται ο Θεμιστοκλής του Νεοκλέους (527-459 π.Χ.) και ο Κίμων ο Μιλτιάδου (510-450 π.Χ.). Οι δύο αυτοί άνδρες ανήλθαν στην εξουσία κατά τη διάρκεια των Περσικών πολέμων και παρότι προέρχονταν από διαφορετικές παρατάξεις και διατηρούσαν αντίθετες

απόψεις ως προς την διακυβέρνηση της πόλης, είχαν καταλυτικό ρόλο στην εξέλιξη της αθηναϊκής δημοκρατίας (Hornblower 2005: 60-63).

Ο Θεμιστοκλής, παρότι δεν καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια, κατάφερε να ανέλθει στην εξουσία μέσω των πολιτικών και στρατιωτικών του επιτευγμάτων. Ένα από τα σημαντικότερα πολιτικά εγχειρήματα του Θεμιστοκλή ήταν ο ρόλος του στην ενίσχυση του αθηναϊκού στόλου κατά τη διάρκεια των Περσικών πολέμων. Όπως μνημονεύεται από τον Θουκυδίδη (1.89), αναγνώρισε τη σημασία της ναυτικής δύναμης στον αρχαίο κόσμο και πίστευε ότι η Αθήνα μπορούσε να γίνει μια μεγάλη δύναμη επενδύοντας στον στόλο της, οδηγώντας εν τέλει την πόλη στην νικηφόρα Ναυμαχία της Σαλαμίνας το 480 π.Χ.

Εκτός από τις στρατηγικές του ικανότητες, ο Θεμιστοκλής ήταν εξίσου επιδέξιος στον τομέα της πολιτικής. Επεδίωξε να ισχυροποιήσει την Αθήνα και να την καταστήσει ηγέτιδα δύναμη στο χώρο του Αιγαίου και όχι μόνο. Κατά τις διαπραγματεύσεις, που οδήγησαν εν τέλει στην Δηλιακή Συμμαχία, φρόντισε να προωθήσει τα συμφέροντα της Αθήνας και να εξασφαλίσει τη σύμπραξη τόσο με τα νησιά του Αιγαίου όσο και με την πόλη της Κορίνθου. Σύμφωνα με τον Πλούταρχο (12.1-2), ο Θεμιστοκλής έπεισε τους Κορίνθιους για τα κοινά τους συμφέροντα και την αναγκαιότητα της συμμαχίας αυτής για την προστασία των πόλεων από την απειλή των Περσών (Hornblower 2005: 52-56).

Παρά τις στρατιωτικές και διπλωματικές του επιτυχίες, ο Θεμιστοκλής κατηγορήθηκε για διαφθορά και εξοστρακίστηκε το 471 π.Χ. (Coulson 1994: 13-21). Ο Θουκυδίδης (1.138) αναφέρει ότι κατηγορήθηκε για ένδειξη συμπάθειας προς τους Πέρσες, ενδεχόμενο που σήμερα αμφισβητείται. Συμπερασματικά, ο Θεμιστοκλής ήταν ένας επιφανής Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός που κατείχε σπουδαίο ρόλο στην ανάπτυξη της Αθήνας κατά τον 5ο αιώνα π.Χ.

Από την άλλη, ο Κίμων, όντας υιός του Αθηναίου πολιτικού Μιλτιάδη, ήταν γόνος αριστοκρατικής οικογένειας, με εξαιρετική ικανότητα στην ρητορική. Διετέλεσε στρατηγός και διπλωμάτης και μνημονεύεται κυρίως για τον ρόλο του στην ίδρυση της Δηλιακής Συμμαχίας. Ο Θουκυδίδης (1.96), αναφέρει ότι ο Κίμωνας ήταν υπεύθυνος για τη συμμετοχή της Νάξου στη Δηλιακή Συμμαχία. Η ηγεσία και η διπλωματία του Κίμωνα συνέργησαν στο να ενταχθούν πολλές πόλεις στη Συμμαχία και να υποστηρίξουν τον πόλεμο κατά των Περσών (Hornblower 2005: 56-60).

Ο Κίμων ήταν επίσης υπέρμαχος της ενίσχυσης του αθηναϊκού στόλου. Θεωρούσε ότι το μέλλον της Αθήνας εξαρτιόταν αμιγώς από τη ναυτική της δύναμη, καθώς ο στόλος της ήταν αναγκαίος για την άμυνα και τη διεύρυνση της επιρροής της (Fine 1993: 268-269). Επιπλέον, ο Κίμων ευνόησε την ανάπτυξη των τεχνών στην πόλη της Αθήνας, υποστηρίζοντας συγγραφείς θεατρικών έργων, όπως τον Αισχύλο και τον Σοφοκλή, και κατασκεύασε δημόσια κτίρια και ναούς (Fine 1993: 269-270). Η προάσπιση των τεχνών από τον Κίμωνα, βοήθησε στην ανάδειξη της Αθήνας ως πολιτιστικού κέντρου του αρχαίου κόσμου και στην επιβεβαίωση της φήμης της ως μιας αυτοδύναμης πόλης (Green 2007: 6-8).

Εν κατακλείδι, τόσο ο Θεμιστοκλής όσο και ο Κίμων άσκησαν ιδιαίτερη επιρροή στην πολιτική σκηνή της πόλης. Ο Θεμιστοκλής διακρίθηκε για τις καινοτομίες του στον στρατιωτικό τομέα, και ειδικότερα στην ναυτική δύναμη της Αθήνας, ενώ ο Κίμων επικεντρώθηκε περισσότερο στις διπλωματικές σχέσεις και τις συμμαχίες. Ως εκ τούτου ο Θεμιστοκλής ήταν πιο στρατηγικός και ριψοκίνδυνος στις αποφάσεις του, ενώ ο Κίμων παρέμενε πιο συντηρητικός, κρατώντας πάντα τις ισορροπίες μεταξύ της διπλωματίας και της ικανοποίησης της αθηναϊκής αριστοκρατίας.

1.4. Η Αθήνα του Περικλή (461 – 429 π.Χ.)

Ο Περικλής ήταν Αθηναίος πολιτικός που έζησε από το 495 π.Χ. έως το 429 π.Χ. και θεωρείται μία από τις σημαντικότερες προσωπικότητες της αρχαίας ελληνικής πολιτικής. Η συμβολή του στη διαμόρφωση της αθηναϊκής δημοκρατίας ήταν σπουδαία, καθώς ο ίδιος ήταν υπεύθυνος για αρκετά από τα επιτεύγματά της. Η εποχή του συχνά αναφέρεται ως ο Χρυσός Αιώνας της Αθήνας, μια περίοδος κατά την οποία η πόλη-κράτος έζησε μια πρωτοφανή ευημερία, αναπτύσσοντας τόσο τον πολιτισμό της όσο και την στρατιωτική της κυριαρχία.

Διδάχθηκε την τέχνη της ρητορικής και φιλοσοφία, έχοντας ως δασκάλους μερικούς από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους της εποχής του, συμπεριλαμβανομένου του σοφιστή Πρωταγόρα. Ανήλθε στην κορυφή της πολιτικής ζωής από μικρή ηλικία, όταν το 461 π.Χ. εξελέγη ένας από τους δέκα στρατηγούς της Αθήνας, θέση που κατείχε για πάνω από τρεις δεκαετίες. Η θέση αυτή εξασφάλισε στον Περικλή την επιρροή που χρειαζόταν για να πραγματοποιήσει το όραμά του για μια ισχυρή και δημοκρατική Αθήνα.

Υπό την ηγεσία του Περικλή, επήλθε στην Αθήνα μια σειρά μεταρρυθμίσεων για την οικονομική ενίσχυση των ασθενέστερων στρωμάτων, που εξασφάλισαν τη συμμετοχή τους τόσο στο *δήμο* όσο και στην ανάληψη αξιωμάτων (Mossé 2015: 250). Κατάφερε, έτσι, να διευρύνει την εξουσία της λαϊκής συνέλευσης, καθιστώντας την το πιο σημαντικό όργανο διακυβέρνησης της πόλης-κράτους. Συνέβαλε επίσης στην ενδυνάμωση ενός συστήματος δικαστηρίων που παρείχε μια δίκαιη και αμερόληπτη δικαιοσύνη για όλους τους πολίτες, την Ηλιαία (Rhodes 2010: 139-144). Το δικαστικό αυτό σώμα αποτελείτο από έξι χιλιάδες δικαστές που εκλέγονταν κάθε έτος και οι οποίοι ενισχύθηκαν από τον Περικλή, με την παγίωση του πρώτου κρατικού μισθού (Mossé 2015: 253).

Ένας ακόμη τομέας ενδιαφέροντος για τον Περικλή ήταν εκείνος των τεχνών. Θεωρούσε ότι η Αθήνα έπρεπε να είναι κέντρο καλλιτεχνικής και διανοητικής αριστείας, υποστηρίζοντας την κατασκευή μεγαλοπρεπών κτηρίων και την αρωγή συγγραφέων και φιλοσόφων. Δρομολόγησε την κατασκευή πολλών δημόσιων κτιρίων, με σημαντικότερο τον Παρθενώνα (447-432 π.Χ.), ενώ φαίνεται να υποστήριξε τους δραματουργούς Αισχύλο, Σοφοκλή και Ευριπίδη (Θουκυδίδης 2.13-15). Η άνθιση των τεχνών και η γενικότερη ανάπτυξη του πολιτισμού κατά την περίοδο του Περικλή, αποτέλεσε συγχρόνως κομμάτι της αθηναϊκής ταυτότητας, αλλά και επίδειξη δύναμης της πόλης.

Ο Περικλής κατηγορήθηκε από τους αντιπάλους του για την κατασπατάληση δημοσίου χρήματος για την ανέγερση κτιρίων και την ενίσχυση των τεχνών, ωστόσο ο ίδιος υποστήριξε ότι η ανάπτυξη της πόλης στους ανωτέρω τομείς ήταν υποχρεωτική για την ενίσχυση του κύρους της πόλης. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, ο Περικλής πίστευε ότι η Αθήνα χρειαζόταν να επεκτείνει την εξουσία και την επιρροή της για να υπερασπιστεί τη δημοκρατία της και να διατηρήσει την οικονομική της σταθερότητα (Θουκυδίδης 2.2-13).

Ο ίδιος υποστήριξε ότι Αθήνα έπρεπε να επικεντρωθεί στο ναυτικό της και να επεκτείνει τη δύναμη και την επιρροή της στο Αιγαίο, προκειμένου να διασφαλίσει τα οικονομικά και πολιτικά της συμφέροντα (Θουκυδίδης 2.12-13). Αντιλαμβάνόταν τις πολεμικές επιχειρήσεις στην ξηρά ως κοστοβόρες και επισφαλείς και προτίμησε να ισχυροποιήσει το ναυτικό και τις εμπορικές οδούς. Εντός αυτού του πλαισίου, διέταξε την κατασκευή των Μακρών Τειχών (461-456 π.Χ.), που διασφάλιζαν την απρόσκοπτη μεταφορά αγαθών από το λιμάνι του Πειραιά στο κέντρο της Αθήνας, ακόμη και σε καταστάσεις πολιορκίας (Θουκυδίδης 1.89-93).

Ο Περικλής υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής του αθηναϊκού ιμπεριαλισμού και εποπτεύοντας μια σειρά στρατιωτικών εκστρατειών, βοήθησε στη διεύρυνση της επιρροής της πόλης-κράτους σε ολόκληρο τον Μεσογειακό κόσμο. Ήταν πεπεισμένος ότι η Αθήνα θα μπορούσε να εγκαθιδρυθεί ως ηγέτιδα των Ελλήνων και εργαζόταν αδιάκοπα προς αυτόν το στόχο. Διακρίθηκε για την προοδευτικότητα και την φιλοδοξία του και οδήγησε την Αθήνα σε μια περίοδο ακμής, ίσως τη μεγαλύτερη που γνώρισε ως πόλη-κράτος.

Τα τελευταία χρόνια της ηγεσίας του Περικλή στιγματίστηκαν από την έναρξη του Πελοποννησιακού πολέμου το 431 π.Χ. και τον λοιμό που έπληξε την Αθήνα το 429 π.Χ., σκοτώνοντας εν τέλει και τον ίδιο τον Περικλή (Θουκυδίδης 2.47-54). Ο λοιμός αποδυνάμωσε την πόλη τόσο οικονομικά όσο και πληθυσμιακά, καθιστώντας την εύκολο στόχο για τους εχθρούς της. Παρά τις προκλήσεις, η Αθήνα υπό την καθοδήγηση του Περικλή πέρασε μια περίοδο ευημερίας και στρατιωτικής ισχύος, που μνημονεύεται μέχρι και σήμερα.

Κεφάλαιο 2

Η Αθηναϊκή Ηγεμονία

2.1. Η φιλοδοξία μιας πόλης

Με τη λήξη των Περσικών πολέμων και την ίδρυση της Α' Αθηναϊκής Συμμαχίας το 478 π.Χ., η Αθήνα έγινε η ισχυρότερη πόλη-κράτος στην Ελλάδα και επέβαλε τη δύναμή της σε άλλες ελληνικές πόλεις-κράτη σχηματίζοντας συμμαχίες, κατακτώντας εδάφη και ιδρύοντας ένα δίκτυο πόλεων υποτελών σε φόρο. Ο λεγόμενος «αθηναϊκός ιμπεριαλισμός» ενισχύθηκε από διαφορετικούς παράγοντες και κίνητρα, όπως τα οικονομικά συμφέροντα και η πολιτική φιλοδοξία.

Στον τομέα των οικονομικών, η Αθήνα εξαρτιόταν σοβαρά από το εμπόριο για την ευημερία της (Cartledge 2012: 71-90). Ακόμη, κατείχε τον έλεγχο των μεταλλείων του Λαυρίου, που αποτελούσαν εξίσου σημαντική πηγή εισοδήματος για την πόλη. Κύριος ανταγωνιστής της Αθήνας στο εμπόριο ήταν η Κόρινθος, που ήλεγχε τις εμπορικές διαδρομές μεταξύ της Πελοποννήσου και της δυτικής Μεσογείου (Kagan 2003: 49-57). Ως εκ τούτου, η Αθήνα στράφηκε στην ενίσχυση του στόλου της με σκοπό να εκτείνει τη σφαίρα επιρροής της και να αποκτήσουν πρόσβαση σε νέα εδάφη και πόρους στο χώρο του Αιγαίου.

Επιλέγοντας μια πολιτική επέκτασης, που ενισχύθηκε και συντηρήθηκε από τη Δηλιακή Συμμαχία, η Αθήνα δημιούργησε ένα δίκτυο φορολογούμενων κρατών που βοήθησαν στην ενίσχυση της οικονομίας της (Rhodes 2010: 212-213) (εικ. 1). Η οικονομική ανάπτυξη της πόλης δεν ήταν, όμως, το μοναδικό κίνητρο για τον επεκτατισμό της. Η φιλοδοξία των ηγετών της πόλης, όπως του Θεμιστοκλή, του Κίμωνα και του Περικλή διαμόρφωσαν μια προσέγγιση κατά την οποία επεδίωκαν αν εγκαταστήσουν το δημοκρατικό πολίτευμα στις συμμαχικές πόλεις.

Ως δημοκρατική πόλη, η Αθήνα είχε θεσπίσει ένα μοναδικό πολιτικό σύστημα, το οποίο επιθυμούσε να εξαγάγει σε άλλες ελληνικές πόλεις (Kagan 2003: 17-18). Οι ηγέτες της Αθήνας

αντιλαμβάνονταν τους εαυτούς τους κυβερνήτες των συμμαχικών πόλεων και θεωρούσαν χρέος τους διαδώσουν το δημοκρατικό πολίτευμα και στις άλλες ελληνικές πόλεις (Kagan 2003: 17-18). Αυτή η πεποίθηση αντανακλάται στην αθηναϊκή πολιτική της θέσπισης δημοκρατιών στις υποτελείς πόλεις της, οι οποίες συχνά επιβάλλονταν μέσω του στρατού.

Σκοπός της πολιτική αυτής ήταν όχι μόνον η διάδοση των αξιών της Αθήνας και του πολιτεύματός της, αλλά και ο αποτελεσματικότερος έλεγχος των συμμάχων. Θεωρούσαν ότι αν όλες οι συμμετέχουσες στην Αθηναϊκή Συμμαχία πόλεις διατηρούσαν το ίδιο πολίτευμα, τότε θα ταυτίζονταν περισσότερο με την «μητέρα» πόλη και ως εκ τούτου θα έδειχναν μεγαλύτερη αφοσίωση. Αυτό το δίκτυο συμμάχων θα απέδιδε στην Αθήνα πολιτική δύναμη και επιρροή, επιτρέποντας της να αποσπάσει ακόμη περισσότερες ελληνικές πόλεις.

Συμφασμένο με το πολιτικό κίνητρο για την ανάπτυξη της αθηναϊκής ιμπεριαλιστικής πολιτικής ήταν και το ιδεολογικό κίνητρο. Οι κυβερνώντες της Αθήνας πίστευαν στην ανωτερότητα του πολιτικού τους συστήματος και της πολιτιστικής τους κληρονομιάς, και επιδίωκαν να διαδώσουν αυτές τις αξίες σε ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο (Kagan 2003: 15-16). Αυτή η πίστη στην ενσωματωμένη αξία του αθηναϊκού πολιτισμού και της δημοκρατίας αποτέλεσε έναν κύριο ιδεολογικό κίνητρο πίσω από τις επεκτατικές πολιτικές τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Κίμωνα, ο οποίος ακολούθησε παρόμοια στρατηγική με εκείνη του πατέρα του, Μιλτιάδη (Mossé 2015: 259-261).

Για τους Αθηναίους, το πολίτευμά τους διακρινόταν σε όλους τους τομείς του πολιτισμού τους, από την τέχνη έως την εκπαίδευση. Οι διανοούμενοι της πόλης εξύψωναν στις διδαχές τους τη δημοκρατία και φρόντιζαν να διαπαιδαγωγούν τους νέους σύμφωνα με τις αρχές αυτές (Kagan 2003: 17-18). Αντιλαμβανόμενοι το πολίτευμά τους ως το ύψιστο και καλύτερο όλων, οι Αθηναίοι ένιωθαν την αναγκαιότητα να το διαδώσουν.

2.2. Η εδραίωση της Αθηναϊκής Αυτοκρατορίας (454 – 431 π.Χ.)

Στα μέσα του 5ου π.Χ. αιώνα η Δηλιακή Συμμαχία είχε μετατραπεί πλέον σε Αθηναϊκή Αυτοκρατορία. Η μετατροπή αυτή έγινε διακριτή όταν το 454 π.Χ. οι Αθηναίοι μετέφεραν το τα-

μείο της συμμαχίας από τη Δήλο στην πόλη της Αθήνας. Η κίνηση αυτή παγίωσε την κυριαρχία της Αθήνας στο Αιγαίο και σε άλλες πόλεις-κράτη της ηπειρωτικής Ελλάδας και σημάδεψε την αρχή της αυτοκρατορικής της κυριαρχίας (Kagan 2003: 62-63).

Η μεταφορά του ταμείου της Συμμαχίας στην Αθήνα ήταν συγχρόνως μία κίνηση συμβολική αλλά και ουσιαστική. Η Αθήνα επιδείκνυε την ισχύ της και κατοχύρωνε την ελεύθερη πρόσβαση της στους συμμαχικούς πόρους. Παρότι οι Αθηναίοι είχαν προτείνει το νησί της Δήλου ως «θησαυροφυλάκιο», οι ίδιοι κατάφεραν να πείσουν τους συμμάχους για τη μεταφορά του ταμείου στην Αθήνα, καθότι θεωρούνταν ασφαλέστερη τοποθεσία για τη φύλαξή του (Kagan 2003: 85-86).

Με την κίνηση αυτή, η Αθήνα τέθηκε επικεφαλής των οικονομικών της Δηλιακής Συμμαχίας και χρησιμοποίησε μέρος των χρημάτων αυτών για την ανοικοδόμηση της ίδιας της πόλης και την προώθηση των συμφερόντων της. Μέσω του συμμαχικού φόρου, δυνάμωσε το ναυτικό της και χρηματοδότησε επιχειρήσεις για τη διοχέτευσή της στον ελλαδικό χώρο (Πηγή 4: ML 46 = Fornara 98). Αυτές οι ιμπεριαλιστικές τάσεις της Αθήνας πυροδότησαν μια σειρά εχθροπραξιών που εν τέλει οδήγησαν στην έναρξη του Πελοποννησιακού Πολέμου (Hornblower 2005: 35-37).

Κεφάλαιο 3

Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος (431 – 404 π.Χ.)

3.1. Τα αίτια έναρξης του πολέμου

Ο Πελοποννησιακός πόλεμος ήταν ίσως η μεγαλύτερη σύγκρουση μεταξύ των αρχαίων πόλεων της Ελλάδας. Διήρκεσε σχεδόν τρεις δεκαετίες, και διεξήχθη μεταξύ της Αθήνας και της Σπάρτης και των αντίστοιχων συμμάχων τους. Ο πόλεμος έληξε με την ήττα της Αθήνας και την παραχώρηση της εξουσίας στις ελληνικές πόλεις. Υπήρξαν πολλοί παράγοντες που οδήγησαν στην έκρηξη αυτού του πολέμου, οικονομικοί, πολιτικοί και κοινωνικοί, οι οποίοι και εξετάζονται στο παρόν κεφάλαιο.

Ο επεκτατικός και ηγεμονικός τρόπος διοίκησης που είχε υιοθετήσει η Αθήνα απέναντι στους συμμάχους της, προβλημάτισε όχι μόνον τους ίδιους τους συμμάχους, αλλά και τους Πελοποννήσιους (Mossé 2002: 73, Hornblower 2005: 189). Πιο συγκεκριμένα, οι Κορίνθιοι ήρθαν σε αντιπαράθεση με τους Αθηναίους για την επικράτηση στις κορινθιακές αποικίες της Κέρκυρας και της Ποτειδαίας. Όταν αισθάνθηκαν την απειλή των Αθηναίων, οι Κορίνθιοι επικαλέστηκαν τη βοήθεια των Σπαρτιατών, οι οποίοι είχαν ήδη αντιρρήσεις ως προς τον αθηναϊκό επεκτατισμό και έστειλαν πρεσβεία στην Αθήνα για διαπραγματεύσεις (Mossé 2002: 77).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της αυταρχικής συμπεριφοράς της Αθήνας αποτέλεσε και το Μεγαρικό Ψήφισμα του 433 π.Χ. Μολονότι δεν σώζεται σήμερα, μνημονεύεται από τον Θουκυδίδη (1.139) ότι οι Αθηναίοι επέβαλαν εμπάργκο στους Μεγαρείς, απαγορεύοντάς τους να σταματούν στα λιμάνια της αθηναϊκής ηγεμονίας και να εμπορεύονται στην αττική αγορά. Αφορμή του ψηφίσματος ήταν η παράνομη καλλιέργεια γης και η ελεύθερη εισδοχή δούλων δραπετών (Mossé 2002: 77). Καθώς τα μέγαρα αποτελούσαν σπαρτιατική αποικία, η κίνηση

αυτή των Αθηναίων προκάλεσε την οργή των Σπαρτιατών, αποτελώντας ικανή αφορμή για την έναρξη του πολέμου.

Ως αφορμή φαίνεται να στάθηκε και το ζήτημα της αυτονομία της Αίγινας, η οποία είχε συνθηκολογήσει για την αυτονομία της με την Αθήνα περί το 478 π.Χ. και η συμφωνία είχε αθετηθεί. Ο Θουκυδίδης αναφέρει (2.27) ότι οι Αιγινήτες αποτέλεσαν τη βασικότερη αιτία του πολέμου, ωστόσο δεν αναφέρεται στη δική τους υπαιτιότητα μέχρι το δεύτερο βιβλίο του. Ωστόσο μπορεί πράγματι να σταθεί ως αφορμή το γεγονός ότι η Αίγινα αιτήθηκε τη βοήθεια της Πελοποννήσου προκειμένου να απελευθερωθεί από την Αθήνα.

Επιπλέον, ο Θουκυδίδης (1.23) αναφέρει ως σημαντικότερη αφορμή του πολέμου την αυξανόμενη δύναμη και εξάπλωση των Αθηνών, που μοιραία θορύβησε τους Σπαρτιάτες. Όπως αναφέρθηκε ήδη, η Αθήνα ήταν η κυρίαρχη ναυτική δύναμη στην Ελλάδα και ήλεγχε πολλές σημαντικές εμπορικές οδούς, οι οποίες της επέτρεπαν να συγκεντρώσει σημαντικό πλούτο. Αυτή η οικονομική δύναμη βοηθούσε στη χρηματοδότηση των δημοσίων έργων και στη ενίσχυση του στόλου. Αντιθέτως, η Σπάρτη στηριζόταν κυρίως στη γεωργική παραγωγή για την οικονομική της αυτοδυναμία.

Στον τομέα της πολιτικής, η διαφορά των πολιτευμάτων των πόλεων της Αθήνας και της Σπάρτης προκαλούσαν δυσπιστία ανάμεσα στις δύο αυτές δυνάμεις. Η Αθήνα είχε επιλέξει το δημοκρατικό πολίτευμα και επέτρεπε στους πολίτες της να συμμετέχουν ενεργά στη λήψη των σημαντικών αποφάσεων, ενώ η Σπάρτη διατηρούσε ένα ολιγαρχικό καθεστώς, σύμφωνα με το οποίο η εξουσία είχε κατανεμηθεί εντελώς διαφορετικά. Η αντίθεση αυτή στα πολιτεύματα αποτελούσε δυνητική απειλή τους ενός για το άλλο (Θουκυδίδης 1.70-73).

Οι διαφορές ως προς τις αξίες και τον τρόπο της πολιτειακής οργάνωσης δυσχέραιναν ακόμη περισσότερο το κλίμα μεταξύ της Αθήνας και της Σπάρτης. Από τη μία, η Αθήνα υποστήριζε τη δημοκρατία, την ελευθερία και την ατομική βελτίωση, από την άλλη η Σπάρτη διατηρούσε τις παραδοσιακές αρχές, το αίσθημα της συλλογικής ευθύνης και την υπακοή στα προστάγματα της πόλης.

3.2. Τα πρώτα χρόνια του Πελοποννησιακού Πολέμου (431 – 421 π.Χ.)

Παρότι ο Πελοποννησιακός πόλεμος εξιστορείται από τον Θουκυδίδη ως συνεχόμενος, και αντιλαμβάνεται την Ειρήνη του Νικία (421 π.Χ.) ως μία απλή ανακωχή, οι ιστορικοί διακρίνουν την περίοδο του Αρχιδάμειου πολέμου (431-421 π.Χ.), την περίοδο του Μεσοπολέμου (421-415 π.Χ.), τη Σικελική Εκστρατεία (415-413 π.Χ.) και τον Δεκελεικό πόλεμο (413-404 π.Χ.).

Ως αφετηρία του Πελοποννησιακού πολέμου θεωρείται ο Αρχιδάμειος πόλεμος, που πήρε το όνομά του από τον βασιλιά της Σπάρτης, Αρχίδαμο Β' (θάνατος 426 π.Χ.). Οι Σπαρτιάτες μαζί με τους Κορίνθιους και τους συμμάχους τους εισέβαλαν στην Αττική μετά την αποτυχημένη επιδρομή των Θηβαίων έναντι των Πλαταιών (Θουκυδίδης 2.6-7). Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη (2.7), μετά από αυτή την επίθεση οι Αθηναίοι έδωσαν τέλος στις διαπραγματεύσεις και ξεκίνησαν τις προετοιμασίες. Στην Αθήνα, ο Περικλής συγκάλεσε το δήμο σε ψηφοφορία και ο ίδιος τάχθηκε υπέρ του πολέμου.

Αντίστοιχα, οι Πελοποννήσιοι πρόσταξαν τις συμμαχικές τους πόλεις στην Ιταλία και τη Σικελία να είναι σε επιφυλακή και να ναυπηγήσουν πλοία. Οι πρώτες επιδρομές στην Αττική τον Μάιο του 421 π.Χ., οδήγησαν τους Αθηναίους στα Μακρά Τείχη όπου, σύμφωνα με τη στρατηγική του Περικλή, θα παρέμεναν εκεί μέχρι την εξάντληση των Πελοποννήσιων από τον αθηναϊκό στόλο (Mossé 2015: 276-277). Κατά τη στρατηγική αυτή, οι Αθηναίοι καλούνταν να αντιμετωπίσουν την πόλη ως «νησί» και να αποκρούσουν τους επιτιθέμενους στη θάλασσα. Κατά την αντίληψη του Περικλή, η Αθήνα είχε δυνατότερο στόλο σε σχέση με τον αγροτικό πληθυσμό της Πελοποννήσου, συνεπώς ήταν προτιμότερο να αποφύγει τις εχθροπραξίες στην ξηρά.

Το σχέδιο του Περικλή σύντομα ήλθε σε τέλος, αφού την άνοιξη του 430 π.Χ. ξέσπασε λοιμός που αποδεκάτισε τον αθηναϊκό πληθυσμό. Ως εκ τούτου, στην πόλη των Αθηνών δημιουργήθηκε η επιθυμία για παύση του πολέμου, όμως ο Περικλής κατόρθωσε μέσω του λόγου του να κατευνάσει τα πνεύματα (Mossé 2002: 83). Το 429 π.Χ. ο ίδιος έπεσε θύμα του λοιμού και κατέληξε. Οι εχθροπραξίες εν τω μεταξύ συνεχίζονταν και οι Πελοποννήσιοι κατακτούσαν πόλεις σημαντικές για την Αθήνα.

Μεσολάβησαν αρκετές λεηλασίες πόλεων από τους Πελοποννήσιους και η αποστασία της Μυτιλήνης ώσπου η Αθήνα να ανασυγκροτηθεί. Ο Θουκυδίδης παρουσιάζει (3.36-37) τον

Κλέωνα του Κλεαινέτου να ρητορεύει υπέρ της θανάτωσης των ανδρών της Μυτιλήνης και της εμπορίας των γυναικόπαιδων, ωστόσο η πρότασή του είχε μικρή απήχηση στην ψηφοφορία του δήμου και θανατώθηκαν μόνο οι αιχμάλωτοι που είχαν μεταφερθεί στην Αθήνα (Mossé 2015: 279).

Ο Κλέων ξεχώρισε από τους υποστηρικτές της δημοκρατίας, μετά το θάνατο του Περικλή, και τάχθηκε υπέρ της συνέχισης του πολέμου. Αντιθέτως, ο Νικίας, εκπρόσωπος της αριστοκρατικής τάξης της Αθήνας, αναγνώριζε την εξάντληση των πόρων της πόλης και ήταν υπέρμαχος της ειρήνης. Ήδη από το έτος 423 π.Χ. ο σπαρτιατικός στρατός, με αρχηγό τον Βρασίδα, κάλυψε σε ανακωχή τους Αθηναίους, όμως ο στρατός του Κλέωνα εξακολουθούσε να επιχειρεί μέχρι και το 422 π.Χ. για την κατάκτηση της Αμφίπολης (Mossé 2015: 285).

Όταν οι δύο αντίπαλοι στρατηγοί σκοτώθηκαν στη μάχη, ο Νικίας έσπευσε σε διαπραγματεύσεις, συνάπτοντας συμμαχία μεταξύ Αθηναίων και Σπαρτιατών την άνοιξη το 421 π.Χ., η οποία ονομάστηκε προς τιμήν του «Ειρήνη του Νικία». Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, ο Θουκυδίδης μνημονεύει αυτή την συμφωνία ειρήνης ως ανάπαυλα του πολέμου και συνεχίζει την αφήγηση ενός ενιαίου πολέμου.

3.3. Τα χρόνια του Μεσοπολέμου (421 – 415 π.Χ.)

Στα χρόνια που ακολούθησαν της Ειρήνης του Νικία, η Αθήνα και η Σπάρτη συμμετείχαν σε μια σειρά διαπραγματεύσεων και μικρότερης κλίμακας εχθροπραξιών. Η περίοδος αυτή διακρίνεται από τις λεπτές ισορροπίες στις σχέσεις των δύο πόλεων, καθώς και οι δύο ενδυνάμωσαν τόσο το εσωτερικό τους όσο και τη διασφάλιση περαιτέρω συμμαχιών.

Μολονότι ο κυριότερος όρος της ειρήνης, ήταν η διατήρηση των εκάστοτε συμμαχικών πόλεων, η Αθήνα εξακολουθούσε να διατηρεί στρατό στις δικές συμμαχίες στα εδάφη της Πελοποννήσου, προκαλώντας τη δυσαρέσκεια των Σπαρτιατών. Οι τελευταίοι συμφώνησαν σε μια συνθήκη η οποία επέτρεπε στους Αθηναίους το ενδεχόμενο επαναδιαπραγμάτευσης των όρων σε μελλοντικό χρόνο, γεγονός που κηλίδωσε την φήμη της Σπάρτης (Mossé 2015: 287). Ο όρος αυτός απογοήτευσε τους συμμάχους των Σπαρτιατών, καθώς τους άφηνε ευάλωτους απέναντι στις επεκτατικές τάσεις της Αθήνας (Θουκυδίδης 5.28-29).

Από την άλλη, η Αθήνα θεωρούσε ότι η παρουσία στρατού στις συμμαχικές πόλεις ήταν κίνηση στρατηγικής σημασίας, αφού πολλές εξ αυτών ήταν μικρές πόλεις, άμεσα εξαρτώμενες από την προστασία και την υποστήριξη έναντι των συμμάχων της Σπάρτης. Επιπλέον η Αθήνα αντιλαμβανόταν ότι η παρουσία στρατού στις κατά τόπους συμμαχικές περιοχές αποτελούσε ένδειξη δύναμης και αντίστασης στην αυξανόμενη δύναμη της Σπάρτης στην Πελοπόννησο (Θουκυδίδης 5.26-28).

Η Ειρήνη του Νικία είχε αρχίσει να κλονίζεται ήδη από τα έτη 418 π.Χ. και 416 π.Χ., όταν το πρώτο έτος οι Σπαρτιάτες επιτέθηκαν στο Άργος και το δεύτερο οι Αθηναίοι κατέσφαξαν τον πληθυσμό της Μήλου. Σχετικά με το πρώτο συμβάν, ο αρχηγός των Σπαρτιατών, Αλκιβιάδης, οδήγησε ολόκληρο τον σπαρτιατικό στρατό στο Άργος και στη νίκη του έναντι των Αργείων στη Μάχη της Μαντινείας το 418 π.Χ. Οι συγκρούσεις έληξαν με τη συμμαχία Σπάρτης και Άργους και στους τελευταίους επιβλήθηκε ολιγαρχία (Hornblower 2005: 291). Το καθεστώς αυτό δεν διήρκεσε για πολύ, καθώς οι Αργείοι έσπασαν τη συμφωνία και στράφηκαν ξανά στην προστασία της Αθήνας.

Αναφορικά με τα γεγονότα της Μήλου το 416 π.Χ., παρά το γεγονός ότι το νησί απαρτιζόταν από αρκετές σπαρτιατικές αποικίες, είχε κρατήσει ουδέτερη στάση στα γεγονότα του Πελοποννησιακού πολέμου (Mossé 2015: 284). Ωστόσο, οι επιδρομές των Αθηναίων στο νησί της Μήλου ώθησαν τους κατοίκους στην αναζήτηση προστασίας από τους Σπαρτιάτες. Ο Θουκυδίδης αναφέρει (5.112-114) ότι η Μήλοι επιτέθηκαν στην Αθήνα και η απόβαση των Αθηναίων στο νησί τους ήταν αποτέλεσμα αυτών των επιθέσεων. Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο αντιπάλων δεν οδήγησαν σε ειρηνικά αποτελέσματα, αντιθέτως οι Αθηναίοι κατέσφαξαν τους ενήλικες άνδρες και έκανα δούλους τις γυναίκες και τα παιδιά (Θουκυδίδης 5.116).

3.4. Η Σικελική Εκστρατεία (415 – 413 π.Χ.) και ο Δεκελεικός Πόλεμος (413 – 404 π.Χ.)

Το 415 π.Χ., η Αθήνα οργάνωσε επιχείρηση για την κατάκτηση του νησιού της Σικελίας, με σκοπό να διευρύνει την εξουσία και τους πόρους της, καθώς το εν λόγω νησί ήταν πλούσιο σε ξυλεία και πολύτιμα μέταλλα, αλλά και καλλιεργήσιμη γη. Η εκστρατεία αυτή στη Σικελία

ήταν εντός των πλαισίων της επεκτατικής πολιτικής της Αθήνας, και πιο συγκεκριμένα της επέκτασης προς τη Δύση.

Προασιπστής της ιδέας για την εκστρατεία της Αθήνας στη Σικελία ήταν ο Αλκιβιάδης του Κλεινία (450-404 π.Χ.), πολιτικός αντίπαλος του Νικία. Ο Αλκιβιάδης ήταν επιφανής Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός, καταγόμενος από το γένος των Αλκμεωνίδων, και θεωρούσε ότι η Αθήνα θα ωφελούνταν από μία ενδεχόμενη νίκη έναντι των Συρακούσιων. Ισχυρίστηκε ότι μια εκστρατεία ενός τέτοιου μεγέθους θα έφερνε στην Αθήνα πλούτο και δόξα (Θουκυδίδης 6.18). Επιπλέον θα λειτουργούσε ως προειδοποίηση προς τους πιθανούς εχθρούς και ως ένδειξη κύρους και ασφάλειας για τους συμμάχους.

Οι Αθηναίοι συμφώνησαν με την πρόταση του Αλκιβιάδη και η εκστρατεία ξεκίνησε με ενθουσιασμό το καλοκαίρι του 415 π.Χ., ωστόσο το κλίμα αυτό ανετράπη (Mossé 2002: 98). Ένα εκ των προβλημάτων που προέκυψαν σύντομα, ήταν η έλλειψη σαφούς στρατηγικής. Οι Αθηναίοι δεν γνώριζαν με ακρίβεια ποιες πόλεις θα κυριεύαν ή με ποιο τρόπο αυτό θα γινόταν και αυτό αποδείχθηκε μοιραίο.

Ένα ακόμη ζήτημα ήταν οι δυσκολίες στον ανεφοδιασμό και την διοχέτευση του στρατού. Η μεταφορά τέτοιων μεγεθών σε στρατεύματα και τροφή καθίστατο δύσκολη μέσω της Μεσογείου, τα εδάφη της Σικελίας ήταν δύσβατα και οι πόλεις καλά οχυρωμένες. Οι Αθηναίοι κλήθηκαν να πολιορκήσουν πόλεις για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από το υπολογιζόμενο, γεγονός που αποδείχθηκε χρονοβόρο και δαπανηρό. Επιπλέον, η αντίσταση που συνάντησαν από τον εγχώριο πληθυσμό δυσχέραινε ακόμη περισσότερο την κατάκτηση των οικισμών.

Παρά τις δυσκολίες, οι Αθηναίοι κατέλαβαν αρκετές πόλεις και εξασφάλισαν τον έλεγχο αρκετών εδαφών του νησιού. Όμως, η επιτυχία αυτή ήταν πρόσκαιρη, καθώς οι σικελικές πόλεις συνασπίστηκαν υπό τις Συρακούσες οδηγώντας τον αθηναϊκό στρατό στην καταστροφή. Όσοι Αθηναίοι στρατιώτες δεν σκοτώθηκαν, αιχμαλωτίστηκαν και όσοι αφέθηκαν ελεύθεροι ήταν είτε άρρωστοι είτε βαριά τραυματισμένοι (Θουκυδίδης 8.75).

Η ήττα αυτή έπληξε την ισχύ της Αθήνας και ήταν η αφετηρία του τέλους της κυριαρχίας της στη Μεσόγειο (Kagan 2003: 185). Η ήττα από τη Σικελία αποδυνάμωσε την Αθήνα και αύξησε την επιρροή άλλων ελληνικών πόλεων-κρατών, όπως η Σπάρτη και η Θήβα. Τέλος, οι κάτοικοι

της Αθήνας έθεσαν υπό αμφισβήτηση τις αξίες τους και την πολιτική ηγεσία, όπως, παραδείγματος χάριν, ο Πλάτωνας έγραψε, την ίδια περίοδο, για την ανάγκη ενός νέου πολιτεύματος.

Ενώσω οι Αθηναίοι εκστράτευαν στη Σικελία, το καλοκαίρι του 413 π.Χ. η Αττική δέχτηκε επιδρομή από τους Σπαρτιάτες (Hornblower 2005: 301). Οι τελευταίοι πολιορκήσαν και κατέκτησαν τη Δεκέλεια της Αττικής, σηματοδοτώντας το δεύτερο κύκλο εχθροπραξιών στα πλαίσια του Πελοποννησιακού πολέμου. Ο πόλεμος αυτός ονομάστηκε Δεκελεικός και διήρκεσε από το 413 π.Χ. έως και το 404 π.Χ., ενώ υπήρξε καταστροφικός για τους Αθηναίους (Θουκυδίδης 7.27).

Η οικονομική κατάσταση της Αθήνας ήταν ήδη κακή τόσο από την αποτυχημένη Σικελική εκστρατεία όσο και από την εξάντληση των αποθεμάτων των μεταλλείων του Λαυρίου, οπότε η πόλη αναγκάστηκε να καταφύγει σε ακραία μέτρα προκειμένου να αντιμετωπίσει τους Σπαρτιάτες. Τέτοιο μέτρο ήταν η αποκόλληση του χρυσού των Νικών του Παρθενώνα και η χρήση του ως μέταλλο παραγωγής νομισμάτων. Με την κοπή των νέων νομισμάτων, των χρυσών *στατήρων*, η Αθήνα ενίσχυσε το πεζικό και το στόλο της, προσλαμβάνοντας μισθοφόρους (Hornblower 2005: 362-363).

Εκτός από τους χρυσούς στατήρες (εικ. 2), προκειμένου να ανταπεξέλθει στην οικονομική δυσπραγία, η Αθήνα προχώρησε στην έκδοση χάλκινων νομισμάτων με αργυρή επίστρωση, που ονομάστηκαν «υπόχαλκα» (εικ. 3). Τα νομίσματα αυτά έγιναν αντικείμενο χλευασμού και κριτικής από τους δραματουργούς της εποχής (Αριστοφάνης 717-726). Ο Αριστοφάνης τα κατονόμασε «πονηρά χαλκία», διότι αυτά ήταν το αποτέλεσμα της κακής και κενόδοξης πολιτικής, που έφερε την πόλη της Αθήνας σε σημεία εξαθλίωσης. Μέσα από την κυκλοφορία των ανωτέρω νομισμάτων, λοιπόν, διαφαίνονται οι επιπτώσεις του πολυετούς αυτού πολέμου, που αποτυπώθηκαν σε όλες τις πτυχές της αθηναϊκής ζωής. Η πόλη, λοιπόν, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την έκδοση του *αθηναϊκού τετράδραχμου* (εικ. 4) και να στραφεί στην έκδοση των «πονηρών» νομισμάτων.

Ο Πελοποννησιακός πόλεμος έληξε το 404 π.Χ., όταν οι Αθηναίοι ενέδωσαν στην πολιορκία των Σπαρτιατών και ζήτησαν συνθηκολόγηση. Η Σπάρτη επέτρεψε στην Αθήνα να διατηρήσει τη δημοκρατική της κυβέρνηση, όμως την υποχρέωσε να κατεδαφίσει τα Μακρά Τείχη, να

εγκαταλείπει τις αυτοκρατορικές βλέψεις και να ενταχθεί στην Πελοποννησιακή Συμμαχία ως φορολογούμενο μέλος (Kagan 2003: 438-441). Ακόμη η Σπάρτη υποχρέωσε την Αθήνα να επαναφέρει στην πόλη τους πολιτικούς εξόριστους και οι δύο πόλεις να έχουν κοινή αντιμετώπιση στους φίλους και τους εχθρούς. Ο πόλεμος διήρκεσε σχεδόν τριάντα χρόνια, αφήνοντας και τις δύο πλευρές εξαντλημένες. Η Σπάρτη αναδείχθηκε ως κυρίαρχη δύναμη, ωστόσο δεν κατόρθωσε να παγιωθεί ως ηγεμονία.

Κεφάλαιο 4

Ο Κορινθιακός Πόλεμος (395 – 387 π.Χ.)

4.1. Ο πόλεμος στην ξηρά και τη θάλασσα (395 – 387 π.Χ.)

Δέκα χρόνια, περίπου, μετά τη λήξη του Πελοποννησιακού πολέμου, μία ακόμη αναταραχή ήρθε να κλονίσει τις ελληνικές πόλεις. Η αυξανόμενη ισχύς της Σπάρτης και η εγκαθίδρυση ολιγαρχικών καθεστώτων στις πόλεις που βρίσκονταν υπό την επιρροή της, προβλημάτισε τις μεγάλες πόλεις-κράτη. Οι επεκτατικές τάσεις που επιδείκνυαν οι Σπαρτιάτες και οι αυξανόμενες επιθέσεις, όπως αυτή στην Ήλιδα, απομάκρυναν την Κόρινθο, τη Θήβα αλλά και την Αθήνα.

Η απρόβλεπτη και αυταρχική συμπεριφορά των Σπαρτιατών, η αμφισβήτηση τόσο των Ελλήνων όσο και των Περσών για τα κίνητρα της Σπάρτης, αλλά και η επιθυμία της Αθήνας για παλινόρθωση της Ηγεμονίας ήταν μερικές από τις αιτίες της έναρξης του Κορινθιακού πολέμου (Hornblower 2005: 375). Ακόμη, η Κόρινθος, που είχε εξαιρεθεί από τη συμφωνία ειρήνης του Πελοποννησιακού πολέμου, αμφισβήτησε τον έλεγχο της Σπάρτης στην ευρύτερη περιοχή της Πελοποννήσου, δημιουργώντας ένταση μεταξύ των δύο πόλεων (Kagan 2003: 497-498).

Ο Κορινθιακός πόλεμος εκτυλίχθηκε σε δύο πεδία μάχης, ένα στην ξηρά και ένα στη θάλασσα. Οι Κόρινθος και η Θήβα ήταν τα δύο μέτωπα της ξηράς, ενώ οι ναυμαχίες έλαβαν χώρα στο Αιγαίο πέλαγος. Το 395 π.Χ. οι Αθηναίοι υπέγραψαν συνθήκη με τους Βοιωτούς, κατά την οποία συμφωνούσαν τα αντιμετωπίζουν σε συνεργασία τους εχθρούς σε ξηρά και θάλασσα (Πηγή 5: *IG* II2 14). Έτσι όταν η Θήβα κάλεσε σε βοήθεια την Αθήνα, οι τελευταία απέκρουσε τις σπαρτιατικές επιθέσεις με τη βοήθεια των Βοιωτών.

Το 394 π.Χ. οι σύμμαχοι της Αθήνας εγκατέστησαν στρατό στην Κόρινθο, όπου αναμετρήθηκαν με την σπαρτιατική φάλαγγα στον ποταμό Νεμέα. Η μάχη διεξήχθη στα ανοιχτά πεδία

έξω από τη Νεμέα και αποτέλεσε ορόσημο του Κορινθιακού πολέμου, καθώς ανέκοψε την διείσδυση των Σπαρτιατών στη Στερεά Ελλάδα (Hornblower 2005: 399). Στη θάλασσα, η πιο αξιομνημόνευτη αναμέτρηση ήταν η Ναυμαχία της Κνίδου (394 π.Χ.). Εκεί ο Αθηναίος στρατηγός Κόνων, που είχε ηττηθεί στους Αιγός Ποταμούς το 405 π.Χ. από τους Σπαρτιάτες, ηγήθηκε του περσικού στόλου, που είχε συμμαχήσει με την Αθήνα (Mossé 2015: 294-295). Ο περσικός στόλος σε συνεργασία με τις ναυτικές δυνάμεις της Κύπρου κατατρόπωσαν τη Σπάρτη (Hornblower 2005: 400). Παρά τη συμβολή των Περσών, οι Αθηναίοι επέλεξαν να αποδίδουν αυτή τη νίκη στη βοήθεια της Κύπρου (Πηγή 6: SEG 29.86, Tod 10).

Την ίδια περίοδο τελούνταν στην Αθήνα εργασίες για την ανοικοδόμηση των Μακρών Τειχών και καλούνταν σε έμμισθη εργασία μεταφορείς εργαλείων και λίθων (Πηγή 7: IG II2 1656). Το 393 π.Χ. ο νικηφόρος Κόνων επέστρεψε στην Αθήνα με περσικά χρήματα για την ανακατασκευή των Τειχών, προκαλώντας την αντίδραση ορισμένων που είχαν ως επιχείρημα την ανάγκη της πόλης για τροφή και όχι για τείχος (Mossé 2015: 313-314). Τέλος σημαντική αναμέτρηση, στα πλαίσια του Κορινθιακού πολέμου, αποτέλεσε και η Μάχη της Κορώνειας (394 π.Χ.). Οι Σπαρτιάτες κατά την επιστροφή τους από την Κνίδα συγκρούστηκαν με τους Αθηναίους και τους συμμάχους τους (Ξενοφών 4.3).

4.2. Η Ανταλκίδειος Ειρήνη (387 π.Χ.)

Η Ανταλκίδειος Ειρήνη ή Ειρήνη του Βασιλέα σηματοδότησε τη λήξη του Κορινθιακού πολέμου του 387 π.Χ. Ο Πέρσης βασιλιάς Αρταξέρξης Β΄ συνέταξε την εν λόγω ειρήνη προκειμένου να διευθετήσει οριστικά τις διαφωνίες μεταξύ των Σπαρτιατών και των Αθηναίων (Hornblower 2005: 401-402). Οι κύριες αντικρουόμενες δυνάμεις του Κορινθιακού πολέμου, η Αθήνα και η Σπάρτη, εξαντλημένες από τις πολυετής συρράξεις κατέφυγαν στη διαμεσολάβηση της Περσίας (Mossé 2015: 315-316). Ο πολύνεκρος αυτός πόλεμος είχε τέτοιο αντίκτυπο για την Αθήνα, που η πόλη ανήγειρε στήλη εις μνήμην των πεσόντων (Guarducci 2019: 458, Πηγή 8: IG II² 6217).

Ο Αρταξέρξης επωφελήθηκε της ευκαιρίας και συγκρότησε μία συνθήκη που θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντα της Περσικής Αυτοκρατορίας και θα δημιουργούσε μία δικλείδα ασφα-

λείας μεταξύ της Περσίας και των ελληνικών πόλεων (Kagan 2003: 409). Η συνθήκη υπογράφηκε στην Σούσα και προέβλεπε τη λήξη όλων των εχθροπραξιών μεταξύ των ελληνικών πόλεων και την απελευθέρωση των εκάστοτε κατακτημένων εδαφών, τον περιορισμό των οποιoδήποτε ενεργειών επεκτατισμού, την αναγνώριση της εδαφικής ακεραιότητας της Περσικής Αυτοκρατορίας, τη δημιουργία συμβουλίου διαιτησίας που θα απέτρεπε μελλοντικές διαμάχες μεταξύ των ελληνικών πόλεων-κρατών και την καταβολή φόρου την Περσία (Cartledge 2017: 249). Ο Ξενοφών σημειώνει ότι οι δυνάμει παραβάτες της συνθήκης θα έρχονταν αντιμέτωποι με τον περσικό στρατό (Ξενοφών 5.1.30-31).

Παρά την περιοριστική της φύση και την αντίσταση που συνάντησε, η Ανταλκίδειος Ειρήνη υπήρξε μείζονος σημασίας για την ιστορία του Ελλαδικού χώρου. Η εξουσία των πόλεων-κρατών περιορίστηκε σε μεγάλο βαθμό και ο έλεγχος μετατοπίστηκε στα χέρια της Περσικής Αυτοκρατορίας (Cartledge 2016: 68-69). Μολονότι, η συνθήκη δεν έγινε αποδεκτή από αρκετές πόλεις, οι οποίες εξακολούθησαν να εμπλέκονται σε εχθροπραξίες και να επεκτείνουν τα εδάφη τους, αποτέλεσε ένα σημαντικό ορόσημο για τη διπλωματία στην αρχαία Ελλάδα (Cartledge 2016: 68-69).

Επίλογος

Μετά το πέρας των Μηδικών Πολέμων, η Αθήνα ηγήθηκε της Δηλιακής Συμμαχίας και απέκτησε την απαραίτητη επιρροή ώστε να γίνει η κυρίαρχη δύναμη του Αιγαίου και τμήματος της ηπειρωτικής Ελλάδας. Τα πλεονεκτήματα που απέκτησε η Αθήνα μέσω της ένωσης αυτής των πόλεων-κρατών, υπό την προστασία της, της επέτρεψα να ανεγείρει νέα οικοδομήματα στην πόλη και να εξοπλίσει το στρατό και το ναυτικό της. Συγχρόνως, οι ηγέτες που κυβέρνησαν στην πόλη διακρίθηκαν για την πολιτική τους και τη συμβολή στην ανάδειξη του πολιτισμού της πόλης.

Συνέπεια αυτής της τακτικής των Αθηναίων ηγετών ήταν η εμπλοκή της πόλης στον Πελοποννησιακό πόλεμο. Προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες του πολέμου, η Αθήνα εκστράτευσε ανεπιτυχώς στη Σικελία και παράλληλα δέχτηκε επιθέσεις από τους Σπαρτιάτες και τους συμμάχους τους στην αττική πρωτεύουσα.

Με τη λήξη του Πελοποννησιακού πολέμου, η νικήτρια Σπάρτη επέκτεινε την κυριαρχία της στο μεγαλύτερο τμήμα του ελλαδικού χώρου, προκαλώντας τις αντιδράσεις των μεγάλων πόλεων-κρατών, οδηγώντας τους Έλληνες σε έναν ακόμη αιματηρό πόλεμο, τον Κορινθιακό. Η σταδιακή αποδυνάμωση των δύο αντιπάλων και η δυσκολία στη συνθηκολόγησή τους, οδήγησε τις πόλεις της Αθήνας και της Σπάρτης στην αυλή του Πέρση βασιλέα. Η Ανταλκίδειος Ειρήνη το 387 π.Χ. από τη μία έδωσε τέλος στις εχθροπραξίες μεταξύ των ελληνικών πόλεων, από την άλλη αύξησε την περσική επιρροή στον ελλαδικό χώρο.

Παράρτημα Εικόνων

1. Χάρτης Αθηναϊκής Ηγεμονίας, 478 π.Χ.

Χάρτης Αθηναϊκής Ηγεμονίας, (478 π.Χ.)

Πηγή: <https://www.britannica.com>.

2. Χρυσός στατήρας Αθηνών, 407/6 π.Χ.

Χρυσός στατήρας Αθηνών (407/6 π.Χ.)

Εμπ.: Κεφαλή Αθηνάς.

Οπ.: Γλαύκα, επιγραφή ΑΘΕ. Στο πεδίο αρ. κλαδί ελιάς.

Πηγή: *Numismatica Genevensis SA*, auction 5, 3/12/2008, αρ. 85.

3. Υπόχαλκο τετράδραχμο Αθηνών, 406/5 π.Χ.

Υπόχαλκο τετράδραχμο Αθηνών (406/5 π.Χ.)

Εμπ.: Κεφαλή Αθηνάς.

Οπ.: Γλαύκα, επιγραφή ΑΘΕ. Στο πεδίο αρ. κλαδί ελιάς.

Πηγή: Νομισματικό Μουσείο Αθηνών.

4. Αθηναϊκό τετράδραχμο (5ος αι. π.Χ.)

Αθηναϊκό τετράδραχμο 5ου αιώνα π.Χ.

Εμπ.: Κεφαλή Αθηνάς.

Οπ.: Γλαύκα, επιγραφή ΑΘΕ.

Πηγή: Από Classical Numismatic Group, Inc.

<http://www.cngcoins.com>, CC BY-SA 3.0,

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=510430> .

Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς Πηγές (αρχαία ελληνική γραμματεία)

Αριστοφάνης, *Βάτραχοι*, Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 05/04/2023.

<https://www.greek->

[language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=147&page=38](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=147&page=38)

Θουκυδίδης, *Άπαντα Ιστοριών*, εισαγ. σχολ. Φιλολογική Ομάδα Κάκτου. μτφρ. Α. Γεωργοπαδάκος. Αθήνα: Κάκτος, 1992.

Ξενοφών, *Άπαντα Ελληνικά*, εισαγ. σχολ. μτφρ. Φιλολογική Ομάδα Κάκτου. Αθήνα: Κάκτος, 1993.

Πρωτογενείς Πηγές (επιγραφές)

Πηγή 1: *IG II² 1664*: Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 05/04/2023.

<https://inscriptions.packhum.org/text/3889>.

Πηγή 2: *ML 31 = Fornara 68*: Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 05/04/2023.

<https://www.atticinscriptions.com/inscription/ML/31>

Πηγή 3: ML 40 = Fornara 71: Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 05/04/2023.
<https://www.atticinscriptions.com/inscription/ML/70-with-addenda>

Πηγή 4: ML 46 = Fornara 98: Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 20/04/2023.
<https://www.atticinscriptions.com/inscription/AIUK42/5>

Πηγή 5: IG II2 14: Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 05/04/2023.
<https://epigraphy.packhum.org/text/2232?&bookid=5&location=1700>

Πηγή 6: SEG 29.86, Tod 10: Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 05/04/2023.
<https://www.atticinscriptions.com/inscription/SEG/2986>

Πηγή 7: IG II2 1656: Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 05/04/2023.
<https://epigraphy.packhum.org/text/3881?&bookid=5&location=1360>

Πηγή 8: IG II² 6217: Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 20/04/2023.
<https://www.atticinscriptions.com/inscription/IGII2/6217>

Δευτερογενείς Πηγές

Cartledge, P. 2012. *Ancient Greek Political Thought in Practise*. United Kingdom: Oxford University Press.

Cartledge, P. 2016. *Ancient Greece: A Very Short Introduction*. United Kingdom: Oxford University Press.

Cartledge, P. 2017. *The Greeks: A Portrait of Self and Others*. United Kingdom: Oxford University Press.

Fine, J. V. A. 1983. *The Ancient Greeks: A Critical History*. Cambridge: Harvard University Press.

Green, P. 2007. *The Hellenistic Age: A Short History*. New York: Modern Library Chronicles.

Guarducci, M. 2019. *Η Ελληνική Επιγραφική. Από τις Απαρχές ως την Ύστερη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορική Περίοδο*. μτφρ. Κ. Κουρεμένος. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης

Hornblower, S. 2005. *Ο Ελληνικός Κόσμος. 479 – 323 π.Χ.* μτφρ. Ε. Πέππα. Αθήνα: Οδυσσέας.

Kagan, D. 2003. *The Peloponnesian War*. New York: Penguin Books.

Mossé, C. 2002. *Ιστορία μιας Δημοκρατίας. Αθήνα*. μτφρ. Δ. Αγγελίδου. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Mossé, C. & Schnapp-Gourbeillon, A. 2015. *Επίτομη Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (2000 – 31 π.Χ.)*. μτφρ. Λ. Στεφάνου. Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμας.

Rhodes, P. J. 2010. *A History of the Classical Greek World: 478-323 BC*. Oxford: Blackwell Publishers.